

Monitor: leefomstandigheden van kinderen in de asielopvang

Signalen, conclusies en aanbevelingen

Monitor: leefomstandigheden van kinderen in de asielopvang

Signalen, conclusies en aanbevelingen

Dankwoord

Allereerst bedanken wij graag alle kinderen, jongeren en ouders voor hun deelname aan dit onderzoek en voor hun vertrouwen, tijd en hulp.

Ook danken wij alle contactpersonen kind (CPK) van het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA) voor het bieden van inzicht in hun rol en ervaringen binnen de opvang.

Daarnaast danken wij graag alle medewerkers van het COA voor de goede samenwerking, de onmisbare input en feedback op de eerste resultaten en het enthousiasme vanuit de locaties.

Onze dank gaat uit naar adviesbureau Avance voor het formuleren van de eerste resultaten, conclusies en aanbevelingen en naar de ervaringsdeskundige onderzoekers van Avance voor de zorgvuldigheid bij het afnemen van de interviews met kinderen, jongeren en ouders.

Wij zijn de (ervaringsdeskundig) jongerenambassadeurs van Defence for Children en UNICEF Nederland dankbaar voor hun feedback op de aanbevelingen; door hen hebben wij beter inzicht verkregen in welke aanbevelingen de meeste aandacht verdienen.

Ook dank aan de Janivo Stichting en het RC Maagdenhuis voor de financiële ondersteuning bij het uitvoeren van dit onderzoek.

En ten laatste danken wij de leden van de Stuurgroep Kind in azc voor hun waardevolle input bij het vormgeven van de monitor.

Namens de leden van de Werkgroep Kind in azc,

Defence for Children, Save the Children, Stichting de Vrolijkheid, UNICEF Nederland, VluchtelingenWerk Nederland en WarChild

Den Haag, 18 mei 2021

Foto: VluchtelingenWerk Nederland/Time4You, Daniel van de Wetering

Foto: Inedgrifdag/ctfiedigdigx

Foto: VluchtelingenWerk Nederland/Time4You, Daniel van de Wetering

Foto: TeamUp, Michael Jussurun

Foto: Stichting de Vrijheid, Petra Katanic

Foto: COA

Foto: COA

Foto: VluchtelingenWerk Nederland/Time4You, Daniel van de Wetering

Inhoud

1. Inleiding	9
2. Samenvatting	12
3. Onderzoeksopzet	15

Conclusies en aanbevelingen

4. Gezin en opvoeding	21
5. Wonen	25
6. Spel, recreatie en vrije tijd	29
7. Onderwijs	33
8. Gezondheid	37
9. Veiligheid	41
10. Kindvriendelijkheid informatievoorziening asielpcedure	47
11. Financiën	51
12. Participatie	53
13. Verdiepend inzicht in specifieke thematiek: interviews met contactpersonen kind (CPK)	57

1. Inleiding

1.1 Introductie

In april 2021 woonden er in totaal 6.810 kinderen (0 tot 17 jaar) in de asielopvang in Nederland, waaronder zowel alleenstaande minderjarigen (amv's) als minderjarigen in gezinsverband. Over het algemeen wonen kinderen met hun ouders in een procesopvanglocatie (POL), aanvullende opvanglocatie (AVO) of asielzoekerscentrum (azc) terwijl er voor alleenstaande minderjarigen (amv's) kleinschalige woonvoorzieningen zijn. Kinderen en amv's wonen daar kortere of langere tijd, met uitzicht op een verblijfsstatus, of juist in afwachting van terugkeer naar hun land van herkomst. Gezinnen die zijn afgewezen worden opgevangen in een gezinslocatie tot het jongste kind 18 jaar is geworden of tot uitzetting of vrijwillige terugkeer kan plaatsvinden.

Het VN-Kinderrechtenverdrag beschouwt elk kind in de eerste plaats als kind. Dat geldt ook voor kinderen in de asielopvang. Zij hebben het onvervreembare recht, onafhankelijk van nationaliteit of verblijfsstatus, op te groeien in een veilige omgeving, toegang te krijgen tot goede gezondheidszorg en passend onderwijs, en inspraak te hebben op besluiten die op hen betrekking hebben.

Deze monitor is gebaseerd op een verkennend onderzoek om aldus op gestructureerde wijze de leefomstandigheden van kinderen en jongeren in de asielopvang en gezinslocaties in kaart te brengen. De monitor heeft plaatsgevonden op vier opvanglocaties, waardoor de resultaten niet geheel representatief zijn. Wel geeft het een indicatie van zowel verbeteringen die zijn doorgevoerd door het COA als de zorgen die spelen bij ouders, kinderen en de contactpersonen kind (CPK). Dit is de eerste monitor (2021) sinds het grootschalige onderzoek 'Kind in het Centrum' uit 2009 en het onderzoek 'Leefomstandigheden van kinderen in asielzoekerscentra en gezinslocaties' uit 2018.

1.2 Aanleiding onderzoek

In mei 2018 is door de Werkgroep kind in azc, in samenwerking met het COA, onderzoek gedaan naar de leefomstandigheden van kinderen in asielzoekerscentra en gezinslocaties.¹ Naar aanleiding van de conclusies en aanbevelingen van dit onderzoek, het gelijktijdige COA-traject genaamd 'Verbeteren leef- en speelomgeving' en een aantal andere samenwerkingsprojecten van het COA², zijn de afgelopen tien jaar verschillende verbeteringen doorgevoerd voor kinderen in azc's.³ Zo zijn de fysieke leefomgeving, het activiteitenaanbod en de kindvriendelijke voorlichting over de asielprocedure⁴ verbeterd en is de rol van contactpersonen kind (CPK) verstevigd.⁵ Ook op het gebied van veiligheid zijn verbeteringen doorgevoerd, zoals een periodieke voorlichting aan ouders over brand, geweld, misbruik, alcohol en drugs, en het bieden van een training aan COA-medewerkers.⁶ COA-medewerkers hebben het afgelopen jaar – tijdens de coronapandemie – extra aandacht besteed aan kwetsbare kinderen. Zo zijn jeugdgezondheidszorgverpleegkundigen tijdens corona altijd op locatie gebleven en werden voor kwetsbare kinderen en gezinnen extra consulten ingepland.⁷

1 Onderzoeksbureau Avance en Werkgroep Kind in azc 'Leefomstandigheden van kinderen in asielzoekerscentra en gezinslocaties' (2018), [Kindinazc-onderzoek-2018.pdf \(unicef.nl\)](#).

2 Andere EVF- en AMIF-projecten die ervoor hebben gezorgd dat COA meer aandacht besteedt aan de veiligheid van het kind (en de ouder): KIDO 1 en 2 en deelname aan samenwerkingsprojecten als Tell me, Tell me more, Eigenwijs en Time4you.

3 Andere EVF- en AMIF-projecten die ervoor hebben gezorgd dat COA meer aandacht besteedt aan de veiligheid van het kind (en de ouder): KIDO 1 en 2, Verbeteren leef- en speelomgeving en deelname aan samenwerkingsprojecten als Tell me, Tell me more, Eigenwijs en Time4you.

4 Brief van de staatssecretaris van Justitie & Veiligheid aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal Den Haag, 12 november 2018 (nr. 2439).

5 Ibid.

6 Brief van de staatssecretaris van Justitie & Veiligheid aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal Den Haag, 12 november 2018 (nr. 2439).

7 Feedback COA op de resultaten, april 2021.

Daarnaast stelde de Landelijke Regietafel Migratie en Integratie in mei 2020 de uitvoeringsagenda Flexibilisering asielketen vast, gericht op het versterken van de samenwerking tussen Rijk, provincies en gemeenten, het beperken van het aantal verhuisbewegingen van asielzoekers tot een minimum, het flexibeler laten meebewegen van de opvangcapaciteit met veranderingen in de instroom en de overgang van asielopvang naar huisvesting en integratie te verbeteren.⁸

Ondanks de toezeggingen van het Rijk en de doorgevoerde maatregelen van het COA, krijgt de Werkgroep Kind in azc toch signalen dat er nog veel schort aan de leefomstandigheden in de asielopvang. Verschillende oorzaken liggen hieraan ten grondslag. Sinds er in 2018 lange wachttijden zijn ontstaan bij de IND, verkeren kinderen in langdurige onzekerheid over hun toekomst. Daarnaast blijkt dat er nog steeds veel verhuisbewegingen plaatsvinden, in tegenstelling tot de doelstelling van het kabinet in het Regeerakkoord (2017) en de Landelijke Regietafel om deze verhuisbewegingen tot een minimum te beperken. Veel verhuizingen leiden tot een beperking van het recht op goed en ononderbroken onderwijs en zorg.

Tegelijkertijd is de impact van de coronamaatregelen op kinderen in azc's en de gebrekkige randvoorwaarden om online onderwijs te kunnen volgen groot. Contactpersonen kind (CPK) en leerkrachten in het nieuwkomersonderwijs hebben grote zorgen geuit over het wegvallen van structuur en dagritme en de toegenomen vereenzaming, stress en neerslachtigheid door het gebrek aan sociale contacten buiten het gezin. Ook signaleren zij een stilstand of zelfs achteruitgang in de ontwikkeling en in de Nederlandse taal, wat versterkt wordt door het gebrek aan toegang tot computerapparatuur, goed werkende wifi en rustige studieplekken voor het volgen van onlineonderwijs.⁹

Vanwege deze signalen werd het tijd om, twee jaar na het uitkomen van het eerste onderzoek, een nieuw monitorrapport uit te brengen over hoe het nu staat met de leefomstandigheden van kinderen in azc's. In februari 2020 tekenden de Werkgroep Kind in azc en het COA een intentieverklaring voor een hernieuwde samenwerking.

1.3 Betrokken partijen

Dit onderzoek is uitgevoerd door adviesbureau Avance in samenwerking met ervaringsdeskundigen, het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA) en de Werkgroep Kind in azc. Tijdens het onderzoek hebben vertegenwoordigers van de opdrachtgevers via de Werkgroep en het COA meegedacht over de opzet en het proces. Ook is in maart en april aan het COA, de Werkgroep Kind in azc, de jongerenambassadeurs van UNICEF Nederland en Defence for Children feedback gevraagd op de eerste resultaten en aanbevelingen.

8 <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/migratie/documenten/rapporten/2020/05/14/uitvoeringsagenda-flexibilisering-asielketen>.

9 Werkgroep Kind in azc, De impact van corona op kinderen in azc's (2021) <https://www.unicef.nl/files/gevolgen-van-de-corona-maatregelen-op-kinderen-in-azc-final.pdf>.

Foto: VluchtelingenWerk Nederland/TimesYou, Daniel van de Wetering

Foto: TeamUp, Julie Hrudova

2. Samenvatting

Dit monitorrapport biedt inzicht in de leefomstandigheden van tweeëntwintig kinderen (6-11 jaar), negenentwintig jongeren (12-17 jaar) en tweeëntwintig ouders in drie asielzoekerscentra en een gezinslocatie in Nederland. Ook zijn negentwintig COA-contactpersonen kind gevraagd om inzicht te bieden in de signalen die zij krijgen vanuit de locaties. Het eerste onderdeel van dit rapport omvat een verkennende analyse op basis van de 9 leefgebieden die volgen uit het VN-Kinderrechtenverdrag en toont zowel positieve ontwikkelingen als actuele problemen op en rondom de vier locaties. Het tweede onderdeel van dit monitorrapport gaat dieper in op de rol van COA-contactpersonen kind en hoe die verankerd is binnen de asielopvang.

De Werkgroep Kind in azc nam het initiatief en de verantwoordelijkheid voor het monitorrapport. COA faciliteerde het onderzoek op locatie en leverde data aan. De Werkgroep Kind in azc voerde de dataverzameling uit samen met ervaringsdeskundig onderzoekers en adviesbureau Avance zag toe op kwaliteit en de eerste analyse. De coördinator van de Werkgroep Kind in azc verzorgde het definitieve rapport. De gebruikte methodieken zijn door adviesbureau Avance gekozen in verband met gemakkelijke herhaalbaarheid, zodat dit monitoronderzoek elke twee jaar kan worden herhaald.

Gezin en opvoeding

Veel gezinnen in asielopvanglocaties ervaren stress vanwege onzekere toekomstperspectieven. Sinds de coronapandemie trekken zij zich verder terug in sociaal isolement. Op het azc blijven ouders verantwoordelijk voor de zorg van hun eigen kinderen, maar het is voor COA-contactpersonen kind soms lastig te bepalen wanneer ouders niet meer in staat zijn om zorg te dragen voor hun kinderen en extra ondersteuning vanuit bijvoorbeeld COA nodig hebben.

Wonen

Kinderen verhuizen gemiddeld één keer tijdens de asielprocedure, maar uit data over 2019 en 2020 blijkt ook dat honderddertig kinderen drie, vier of vijf keer zijn verhuisd. In 2019 zijn er minder dan tien kinderen zes of acht keer verhuisd en in 2020 minder dan vijf kinderen zes keer. Hiermee is het voornemen uit het Regeerakkoord (2017) om verhuisbewegingen zo veel mogelijk te beperken niet behaald. Dit is problematisch omdat verhuizingen ontwrichtend werken en kunnen leiden tot een tijdelijke belemmering in het volgen van onderwijs en het ontvangen van gezondheidszorg.

Sport, spel en vrije tijd

Vierentwintig kinderen, dertien jongeren en negen ouders benoemen spel, recreatie en vrije tijd als activiteiten die ervoor zorgen dat het goed gaat in een azc. COA-contactpersonen kind signaleren dat het gebrek aan activiteiten in de opvang tijdens de coronapandemie voor extra onrust en spanningen zorgt en dat het van belang is om activiteiten beter aan te laten sluiten bij verschillende leeftijdsgroepen. Daarnaast hebben kinderen die op een gezinslocatie wonen meestal geen BSN-nummer en kunnen daardoor vaak niet meedoen aan activiteiten buiten het azc, zoals zwemlessen.

Onderwijs

Over het algemeen hebben kinderen binnen twee weken nadat zij met hun asielprocedure zijn gestart toegang tot onderwijs, maar incidenteel is de wachttijd langer dan de officiële richtlijn van maximaal drie maanden. Verhuizen zorgt voor onzekerheid onder kinderen; met name wanneer het onduidelijk is wanneer zij weer kunnen starten op de nieuwe school en een warme overdracht tussen scholen mist. Gebrekkige toegang tot wifi en computerapparatuur en het niet kunnen vinden van een rustige studieplek blijven veelgenoemde aandachtspunten onder kinderen en jongeren. De ouderparticipatie in het onderwijs is beperkt.

Gezondheid

Toegang tot de juiste zorg is beperkt door taalbarrières, verhuizingen en lange wachtlijsten. Vanuit het COA wordt veel gedaan om de continuïteit van gezondheidszorg te waarborgen. Desalniettemin zijn er signalen dat dit niet altijd het gewenste effect heeft en dat de zorg soms onderbroken wordt. Toegang tot een jeugdhulptraject is beperkt voor kinderen zonder een BSN-nummer.

Veiligheid

Wanneer het COA signalen opvangt van kindermishandeling en huiselijk geweld wordt een melding gedaan bij Veilig Thuis. In het onderzoek gaven tien COA-contactpersonen kind aan te signaleren dat bewoners zich onveilig voelen. Ook gaven zeven bewoners (twee kinderen, twee jongeren en drie ouders) aan dat zij gevoelens van onveiligheid ervaren, maar dat zij hun zorgen vaak niet durven te uiten bij het COA. In gezinslocaties ervaren kinderen en jongeren angst en spanning rondom mogelijke detentie en uitzetting van zichzelf en vriendjes.

Asielprocedure

Alhoewel er veel informatiemateriaal beschikbaar is, geven jongeren en ouders aan dat onduidelijkheid over de lengte van de asielprocedure voor veel stress zorgt die ook voelbaar is voor kinderen. Een ouder maakt zich zorgen over de betrokkenheid van kinderen bij de asielprocedure van hun ouders, met name wanneer zij door hun ouders worden gevraagd om traumatische ervaringen te vertalen.

Participatie

Kinderen hebben geen duidelijke route voor inspraak op de locaties. Ondanks dat alle COA-medewerkers aanspreekpunt zijn voor kinderen, lijkt de drempel om zorgen te bespreken met COA-medewerkers erg hoog te liggen; slechts een beperkt aantal kinderen en jongeren geeft aan hun ideeën en zorgen te delen met COA-medewerkers. Onder de kinderen en jongeren die hun ideeën wel hebben gedeeld, voelt een aanzienlijk deel zich niet serieus genomen.

Contactpersonen kind

COA-contactpersonen kind (CPK) zijn verantwoordelijk voor de coördinatie van het activiteitenaanbod op de opvanglocatie en hebben een 'overall view' op het welzijn en de veiligheid van kinderen. Uit deze monitor blijkt dat het voor CPK's en andere COA-medewerkers niet altijd duidelijk is wat de rol van CPK precies inhoudt en of deze wel of niet een vast onderdeel is van het COA-aanbod in de asielopvang. Zes CPK's voelen zich voldoende gesteund in hun rol tegenover twee CPK's die dat niet zo ervaren. Negen CPK's geven aan onvoldoende tijd te hebben om hun rol als CPK goed uit te voeren. Het is lastig om de effectiviteit van de rol van CPK op locaties te meten omdat er veel wisselingen zijn tussen COA-locaties; wanneer een locatie sluit verplaatsen COA-medewerkers naar een andere locatie en moeten zij vaak van start in een nieuwe functie en/of rol.

Aanbevelingen

Adviesbureau Avance en de Werkgroep Kind in azc hebben op basis van bovengenoemde conclusies 52 aanbevelingen geformuleerd. De aanbevelingen zijn opgenomen in hoofdstuk 4 t/m 13. Een groot deel van de aanbevelingen zijn gericht aan het COA. Het COA heeft in reactie op de conclusies aangegeven dat de vertraagde afhandeling van asielverzoeken en de coronamaatregelen geleid hebben tot zorgpunten waar het COA op dit moment weinig aan kan veranderen. De aanbevelingen die niet onder de verantwoordelijkheid van het COA vallen zijn gericht aan het Ministerie van Justitie & Veiligheid (J&V), het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), gemeenten, scholen, LOWAN, de onderwijsinspectie, Nidos, GezondheidsZorg Asielzoekers (GZA), Veilig Thuis, de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), de Werkgroep Kind in azc, TeamUp (Save the Children, UNICEF Nederland, War Child), Time4You (VluchtelingenWerk) en Stichting de Vrolijkheid.

3. Onderzoeksopzet

3.1 Hoe ziet de monitor er precies uit?

De monitor bestaat uit twee onderdelen. Deze onderdelen komen bij elke meting terug:

1. Verkennend element op basis van leefgebieden

De hoofdstukken 4 t/m 12 bieden inzicht in de actuele problemen op en rondom de locaties. Positieve ontwikkelingen en goede praktijkvoorbeelden worden ook in kaart gebracht. Negen leefgebieden, gebaseerd op het VN-Kinderrechtenverdrag (IVRK), vormen het analysekader. Deze leefgebieden vormden eerder ook het raamwerk voor het onderzoek 'Kind in het Centrum' uit 2009 en het onderzoek 'Leefomstandigheden van kinderen in asielzoekerscentra en gezinslocaties' uit 2018.

Figuur 1. De negen leefgebieden:

2. Verdieping op een specifiek onderwerp

Hoodstuk 13 zoomt in op een specifiek onderwerp voor meer begrip en inzicht in de geleerde lessen. De keuze viel dit keer op de rol van de contactpersonen kind (CPK) bij het COA en hoe die verankerd is binnen de opvanglocaties. Omdat zij aanspreekpunt zijn voor de coördinatie van alle werkzaamheden rondom kinderen op locatie, vormt dit een goed aanknopingspunt voor de start van het verbeteren van de leefomstandigheden van kinderen in de asielopvang.

3.2 Hoe is de informatie verzameld?

Via drie dataverzamelingsmethodes is informatie verzameld:

1. Beschikbare bronnen

Op basis van beschikbare bronnen zijn de kernindicatoren gevuld, dit zijn zowel openbaar beschikbare bronnen als interne data van het COA.

2. Interviews met kinderen, jongeren en ouders

De perspectieven van kinderen, jongeren en ouders die woonachtig zijn in de locaties bieden een belangrijk inzicht in de huidige situatie van kinderen in de opvang.

De interviews met kinderen, jongeren en ouders zijn op vier opvanglocaties verzameld: twee azc's (Nijmegen, Grave), een aanvullende opvanglocatie/AVO (Hengelo) en een gezinslocatie (Emmen). Vanwege het beperkte aantal locaties zijn de resultaten niet uitputtend en niet geheel representatief. Wij verwachten

dat deze aanleiding geven tot meer verdiepend onderzoek. Er is door ervaringsdeskundige onderzoekers¹⁰ gesproken met:

- 29 jongeren (12 t/m 17 jaar)
- 22 kinderen (6 t/m 11 jaar)
- 22 ouders

Vanwege de coronamaatregelen hebben de interviews online plaatsgevonden. Vanuit de Werkgroep Kind in azc was er altijd een persoon op locatie aanwezig om de kinderen te ondersteunen en toegang tot laptops te bieden. Ondanks het online werken was het vaak toch mogelijk om verdiepende vragen te stellen. Vanuit kinderen, jongeren en ouders werd veel waardering voor dit onderzoek uitgesproken en ook voor de mogelijkheid om hun reflecties te delen.

De gesprekken maakten ook vaak emoties los bij de kinderen, jongeren en ouders. Bij gesprekken die geen aanleiding gaven tot zorgen, is geen nazorg geboden.¹¹ Indien kinderen, jongeren of ouders wel emotioneel uit het gesprek kwamen, is dit door de CPK opgepakt. Daar waar zorgelijke punten naar voren kwamen (bijv. pesten op school), is nagegaan of kinderen, jongeren en/of ouders hulp nodig hadden.

3. Online vragenlijst COA-contactpersonen kind (CPK)

De CPK's zijn gevraagd om zowel feitelijke informatie te bieden als te reflecteren op de verkennende en verdiepende vragen. De feitelijke informatie is gebruikt om de kwantitatieve kernindicatoren aan te vullen. Samen met de reflecties is deze informatie ook input voor het exploratieve en verdiepende onderdeel van het onderzoek.

Alle CPK's hebben halverwege februari 2021 een vragenlijst ontvangen. 29 CPK's op 25 locaties (45% van het totale aantal locaties) hebben de vragenlijst (ten dele) ingevuld. De respons viel lager uit dan verwacht. Dit kwam mede door minimale bezetting, thuiswerken vanwege corona en het feit dat de CPK's in de afgelopen periode al meerdere vragenlijsten moesten invullen. Vanuit de betrokken CPK's die hebben deelgenomen is veel waardering geuit voor de mogelijkheid om betrokken te zijn bij dit onderzoek.

Na de dataverzameling en initiële analyse hiervan zijn de eerste resultaten besproken in twee sensemaking-sessies met Avance, de Werkgroep Kind in azc en het COA. Tijdens de sessies werd de mogelijkheid gegeven om onjuistheden recht te zetten en verdere feedback en/of toelichting te geven vanuit ervaringen in de praktijk. De informatie die uit deze sessies is voortgekomen is van kwalitatieve aard. Hoewel de reflecties van aanwezige partijen een belangrijke aanvulling zijn op reeds verzamelde informatie, is er beperkte kennis van de omvang en mate waarin hun ervaringen voorkomen.

3.3 Wat zijn de uitgangspunten van de monitor?

- **Kinderrechten**

Het VN-Kinderrechtenverdrag (IVRK) en de leefgebieden die daaruit voortkomen vormen het analysekader. Kinderen en jongeren zijn in het onderzoek het belangrijkste. We spreken ook ouders en krijgen input van COA-medewerkers – met name de CPK's – via een online vragenlijst.

10 De betrokken onderzoekers zijn ervaringsdeskundig omdat zij ofwel zelf als kind op een azc hebben gewoond of in een azc gewerkt hebben via bijvoorbeeld TeamUp. Ter voorbereiding van het onderzoek hebben de onderzoekers een training gehad waarin specifieke aandacht werd gegeven aan het uitvoeren van kindvriendelijk onderzoek.

Zij spreken allen meerdere talen en hebben de betrokken ouders en kinderen geïnterviewd vanuit gelijkwaardigheid en begrip voor de context waarin kinderen leven in een azc. Uit onderzoek van bijvoorbeeld Movisie blijkt dat ouders en kinderen op deze manier eerder bespreken wat goed gaat en wat hen dwars zit:

<https://www.movisie.nl/artikel/onafhankelijke-clientondersteuning-jongeren-ervaringsdeskundigen-bron-hoop-herkenning>.

11 Bij een volgend monitoronderzoek zijn wij voornemens om standaard na een interview nazorg te bieden.

- **Beperkte omvang**
Een bezoek aan vier locaties in vier dagen. Hierdoor is het aantal deelnemers aan deze monitor lager dan aan het onderzoek in 2018.
- **Herhaalbaar**
De monitor willen we iedere twee jaar kunnen herhalen. De gekozen methodieken zijn mede gekozen in verband met gemakkelijke herhaalbaarheid.
- **Duidelijke rolverdeling**
De Werkgroep Kind in azc neemt het initiatief en de verantwoordelijkheid voor het monitorrapport. COA faciliteert het onderzoek op locatie en levert data aan, de Werkgroep Kind in azc voert de dataverzameling uit, Avance ziet toe op kwaliteit en de eerste analyse, en de coördinator van de Werkgroep Kind in azc verzorgt de rapportage.

4. Gezin en opvoeding (leefgebied 1)

Ouderverantwoordelijkheid en kindermishandeling

“In deze rare situatie zijn wij [in ieder geval] samen.” (ouder)

4.1 De rechten van elk kind

Ieder kind heeft het recht op te groeien en zich te ontwikkelen in een veilige, stabiele omgeving. Het gezin staat hierin centraal. Ouders hebben volgens artikel 5 van het VN-Kinderrechtenverdrag de primaire verantwoordelijkheid voor de zorg, begeleiding en opvoeding van hun kinderen. Conform artikel 4 van het VN-Kinderrechtenverdrag heeft de Nederlandse overheid een aanvullende verantwoordelijkheid om de rol van ouders te ondersteunen.

4.2 Maar hoe gaat het in de praktijk?

Veel gezinnen in opvanglocaties ervaren stress vanwege de onzekere toekomst en trekken zich sinds de coronapandemie verder terug in sociaal isolement. Ondanks alles geven kinderen, jongeren en ouders aan het prettig te vinden om in gezinsverband in de opvang te verblijven. Een van de kinderen zegt bijvoorbeeld: *“Mijn familie is belangrijk voor mij en ik voel me veilig bij mijn familie.”* Een van de jongeren zegt: *“I like everything, because I’m with my family now since four months.”* Ouders hebben te maken met veel persoonlijke- en omgevingsfactoren die hun vermogen om hun kinderen op te voeden beïnvloeden. Ouders kunnen in de praktijk soms bijvoorbeeld door hun eigen traumatische ervaringen en beperkte kennis van het Nederlandse systeem slechts beperkt de verantwoordelijkheid dragen voor hun kinderen.

4.3 Conclusies

4.3.1 Ouderverantwoordelijkheid verder beperkt door de coronapandemie

Uit dit onderzoek blijkt dat bovengenoemde beperkende factoren op het vermogen van ouders om hun kinderen op te voeden zijn verergerd door de coronapandemie. Ook CPK’s signaleren dat het voor ouders moeilijker wordt om verantwoordelijkheid te dragen voor hun kinderen:

“Veel tijd op een kleine kamer doorbrengen samen met je gezin of familie [...] Door corona is de sociale wereld van kinderen en jongeren nog kleiner geworden en zijn ze zich nog meer bewust van het welzijn van de volwassene. Dit kan ook opvoedkundige problemen opleveren en meer onderlinge wrijving geven doordat kind en ouder veelal samen zijn.”

4.3.2 Verschillende opvattingen van de rol die COA speelt bij de zorg van kinderen

Los hiervan, geven COA-medewerkers aan dat ouders soms te hoge verwachtingen hebben van de rol van het COA met betrekking tot de dagbesteding van en de verantwoordelijkheid voor kinderen in de asielopvang. Stichting It’s

*My Child*¹³ geeft voorlichting aan CPK's over ouderverantwoordelijkheid, waarbij centraal staat: neem de verantwoordelijkheid niet over, maar informeer en ondersteun de ouders. Dit sluit aan bij de visie en werkwijze van het COA, waarin ouders verantwoordelijk blijven voor hun kinderen, al geven sommige CPK's ook aan dat het soms lastig is om te bepalen wanneer ouders niet meer in staat zijn om zorg te dragen voor hun kinderen en extra ondersteuning nodig is.

13 Website Stichting It's My Child: <https://its-my-child-1.jimdosite.com/>

4.4 Aanbevelingen

4.4.1 Ouderverantwoordelijkheid

1. COA

Bied ouders op de opvanglocatie duidelijk inzicht in de rol die COA speelt bij de zorg van hun kinderen, eventueel door infographics in de gangen op te hangen met uitleg in verschillende talen.

2. COA, Centrum voor Jeugd en Gezin

Bied voldoende ondersteuning aan ouders in de zorg voor hun kinderen. Bijvoorbeeld door het continueren van themadagen met stichtingen als *It's My Child* ten behoeve van de deskundigheidsbevordering van CPK's of met VluchtelingenWerk Nederland binnen het project Preventieve Ouderschapsondersteuning. Ook *peer2peer* uitwisselingen tussen ouders onderling zouden hieraan kunnen bijdragen.

Tekening van een van de geïnterviewde kinderen in het azc

5. Wonen (leefgebied 2)

Locatie, privacy en stabiele leefomgeving

“De woonsituatie waarin zij zich bevinden [is lastig]: geen privacy, incidenten die zich voordoen, leefomstandigheden zoals de coronamaatregelen, leven met medebewoners.” (CPK)

5.1 De rechten van kinderen

Kinderen hebben volgens artikel 16 van het VN-Kinderrechtenverdrag recht op bescherming tegen inmenging in hun privéleven, gezinsleven en woning.

5.2 Maar hoe gaat het in de praktijk?

In een azc of gezinslocatie gelden het opvangbeleid en huisregels. Bewoners delen woonruimtes en voorzieningen (douche, toilet, keuken, enz.) vaak met niet-gezinsleden. Het verbeteren van de locaties en privacy van bewoners is een continu proces waar de afdeling Huisvesting van het COA mee bezig is.¹⁴ Gezinnen worden binnen de asielopvang regelmatig verhuisd van de ene naar de andere locatie. Een CPK geeft aan dat *“uitstroom naar een andere leefomgeving (gemeente) [...] net als bij terugkeer [kan] zorgen voor onduidelijkheid, trauma en een onbekende omgeving.”* Soms geven mensen tijdens de asielprocedure aan dat zij graag bij een bepaald familielid willen wonen dat in een ander azc woont.¹⁵

5.3 Conclusies

5.3.1 Gebrek aan privacy

“I feel insecure because of people who live in the same house.” (kind)

Het gebrek aan privacy is een veelgenoemd probleem. Het gaat om geluidsoverlast in opvanglocaties, het delen van keukens en badkamers, het aantal mensen dat bij elkaar woont en incidenten die zich voordoen. Veel kinderen geven aan een eigen kamer nodig te hebben en meerdere ouders maken zich zorgen over het samenwonen met veel en verschillende groepen mensen, zoals alleenstaanden en gezinnen. Zo gaf een ouder bijvoorbeeld aan: *“In het azc wonen naast families ook alleenstaanden. Zij gebruiken drugs en alcohol en doen rare dingen. De gebouwen van families en alleenstaanden moet apart zijn.”* Een jongere benoemde: *“To live different people at the same house is quite difficult because some of them have children some of them do not have and all live at the same house (...).”*

¹⁴ Dit volgt uit feedback van het COA (8 april 2021) op de onderzoeksresultaten van onderzoeksbureau Avance.

¹⁵ Uit feedback van het COA (8 april 2021) blijkt dat deze verzoeken met name tweedegraads familieleden, zoals ooms en tantes, betreffen.

5.3.2 Leefomgeving instabiel door vele verhuizingen

Verhuizen blijkt moeilijk te zijn voor kinderen, jongeren en ouders. Vooral de onduidelijkheid over wanneer en waarom ze moeten verhuizen is zwaar. Ook geven kinderen aan het moeilijk te vinden om afscheid te nemen van hun vrienden. Verhuizingen kunnen leiden tot een tijdelijke belemmering in het volgen van onderwijs en het ontvangen van gezondheidszorg.

In het Regeerakkoord van 2017 is daarom afgesproken dat het aantal verhuizingen waarbij kinderen betrokken zijn tot een minimum beperkt moeten worden. Officiële en publieke data over de verhuisbewegingen zijn alleen over de eerste helft van 2019 en 2020 beschikbaar.¹⁶

Gemiddelde verblijfsduur in opvang en verhuisbewegingen van kinderen in gezinnen:

Eerste helft 2019: **19 maanden (1,10 verhuisbewegingen)**

Eerste helft 2020: **27 maanden (1,15 verhuisbewegingen)**

Gemiddelde verblijfsduur in opvang en verhuisbewegingen van amv's:

Eerste helft 2019: **10 maanden (1,10 verhuisbewegingen)**

Eerste helft 2020: **10 maanden (1,06 verhuisbewegingen)**

Het gemiddeld aantal verhuizingen is sinds het onderzoek van de Werkgroep Kind in azc in 2018 rond de één gebleven. Toch zijn er ook uitschieters in het aantal verhuisbewegingen, met name voor kinderen in gezinnen (zie tabel 1). Opvallend is dat in de eerste helft van 2020 het maximum aantal verhuizingen is teruggebracht van acht naar zes.¹⁷ Ondanks dat het aantal verhuisbewegingen gemiddeld vrij laag is (rond de één), blijkt het voornemen uit het Regeerakkoord van 2017 om deze bewegingen zo veel mogelijk te beperken nog niet voor alle kinderen behaald te zijn.

Tabel 1. Aantal verhuisbewegingen en gemiddelde verblijfsduur in opvang in maanden¹⁸

Verhuisbewegingen	Kinderen die onderdeel zijn van een gezin			
	1e helft 2019		1e helft 2020	
	Aantal kinderen	Doorlooptijd	Aantal kinderen	Doorlooptijd
1	530	14	360	23
2	140	23	180	25
3	50	36	30	59
4	20	51	10	56
5	10	39	10	79
6	<5	43	<5	54
7	0	-	0	-
8	<5	39	0	-
Totaal	750	19	590	27

16 Rapportage Vreemdelingenketen, 'Periode januari-juni 2020', p.29.

17 Ibid.

18 Ibid.

5.4 Aanbevelingen

5.4.1 Privacy

3. COA/Ministerie van J&V

Voer verbeteringen door op basis van vervolgonderzoek naar mogelijkheden om de privacy in de asielopvang te verbeteren.

5.4.2 Stabiele leefomgeving

4. Ministerie van J&V

Zorg er z.s.m. voor dat de achterstanden bij de IND worden weggewerkt, zodat kinderen minder lang in onzekerheid verkeren en verhuizingen voorkomen of beperkt kunnen worden.

5. Ministerie van J&V

Beperk verhuizingen en zorg zoveel mogelijk voor verblijf op één locatie. Denk bijvoorbeeld aan het beperken van de verhuizingen die nu een vast onderdeel zijn van de asielprocedure, met name waar het kinderen betreft.

6. COA

Zorg er waar mogelijk voor dat bij de eerst plaatsing sociale criteria, zoals gewenste nabijheid van familie en andere relaties, zwaarder wegen.

7. COA

Bied waar mogelijk meer zekerheid over de verblijfsduur en geef inzicht aan ouders, jongeren en kinderen over de reden waarom ze moeten verhuizen.

6. Spel, recreatie en vrije tijd

(leefgebied 3) Activiteiten, zwemles en toegankelijkheid

“Activities are good as stress release for the children and their parents and also it helps for integration.” (ouder)

6.1 De rechten van kinderen

In artikel 31 van het VN-Kinderrechtenverdrag staat dat ieder kind het recht heeft op rust en vrije tijd, op deelname aan spel en recreatieve bezigheden passend bij de leeftijd van het kind, en op vrije deelname aan het culturele en artistieke leven.

6.2 Maar hoe gaat het in de praktijk?

Het belang van spelen blijkt ook uit dit onderzoek. Kinderen en jongeren noemen activiteiten en het kunnen spelen met vrienden namelijk vaak als leuke dingen en van belang voor het verminderen van stress en spanning in hun dagelijks leven. Gebrek aan activiteiten leidt tot verveling en spanningen, met name onder jongeren. Daarnaast hebben kinderen tijdens activiteiten de nodige tijd voor zichzelf, om kind te kunnen zijn en los te komen van hun ouders die hen bijvoorbeeld vaak vragen om te tolken tijdens lastige en soms zware gesprekken met hulpverleners en/of advocaten. Niet alleen het aanbod van activiteiten, maar ook de continuïteit van activiteiten is belangrijk voor onderling contact en het zicht van professionals en organisaties op het welzijn van kinderen op locatie.

6.3 Conclusies

6.3.1 Het aanbod aan activiteiten is beperkt mede, maar niet alleen, door corona

14 van de 29 CPK's geven aan dat er op hun locatie activiteiten zijn op het gebied van sport & spel, kunst, muziek & creativiteit. Door verschillende CPK's is benoemd dat het gebrek aan activiteiten vanwege de coronamaatregelen leidt tot extra onrust en spanningen tussen bewoners onderling. Een van hen geeft aan dat *“Er [...] weinig activiteiten voor kinderen [zijn]. Als kinderen weinig om handen hebben, buiten school, vervelen zij zich en kunnen problemen ontstaan.”* Dit komt met name door de coronamaatregelen en ook door een gebrek aan vrijwilligers in de asielopvang. De daadwerkelijk aangeboden activiteiten zijn door de coronamaatregelen teruggelopen. Desondanks refereren 24 kinderen, 13 jongeren en 9 ouders naar het leefgebied spel, recreatie en vrije tijd als hen wordt gevraagd wat goed gaat op locatie.

Box 1. De huidige aanbieders van (wekelijkse) kinderactiviteiten op de locaties

Het COA werkt niet alleen samen met onderstaande partners maar organiseert ook zelf activiteiten, met name op het gebied van sport en de speelzaal voor kinderen van 0-4 jaar.

Lokale aanbieders Op sommige locaties worden ook door lokale aanbieders en vrijwilligers kleinschalige activiteiten aangeboden.

War Child, Save the Children en UNICEF Nederland bieden via **TeamUp** recreatieve sport-, spel- en bewegingsactiviteiten voor kinderen en jongeren in azc's, waarbij zij vaardigheden opdoen die zijn gekoppeld aan sociaal-emotionele thema's die helpen om het psychosociaal welzijn te versterken. Deze activiteiten worden aangeboden op 29 opvanglocaties.

VluchtelingenWerk Nederland draagt met **Time4You** bij aan de empowerment en de belangenbehartiging van kinderen en jongeren (van 8 tot 18 jaar) in azc's. Dit doen zij door het organiseren van kindvriendelijke voorlichtingen (o.a. over de asielprocedure en kinderrechten) en op wekelijkse momenten een luisterend oor te bieden en informatie te geven. Ideaal gezien worden deze activiteiten aangeboden op alle locaties, maar vanwege de coronamaatregelen en gebrek aan voldoende financiering momenteel op veertien locaties. Halverwege 2021 is er weer (tijdelijke) financiering beschikbaar om de activiteiten op meer locaties aan te bieden.

Stichting de Vrolijkheid investeert met kunst in de ontwikkeling en empowerment van kinderen, jongeren en hun ouders in azc's. Een netwerk van professionele kunstenaars, vrijwilligers en jonge azc-bewoners werken wekelijks samen in meer dan honderd creatieve workshops op 28 azc's.

6.3.2 Activiteiten zijn onvoldoende aangepast aan verschillende leeftijdsgroepen

“Doordat kinderen en jongeren gebruikmaken van dezelfde faciliteiten zoals een voetbalkooi, is er soms geen eerlijke verdeling. Jongeren spelen ruiger dan kinderen.” (CPK)

Tien van de zestien kinderen gaven aan dat de activiteiten in de opvang goed afgestemd zijn op hun behoeften. De behoeftes en het gebruik van speelruimtes en activiteiten verschillen tussen kinderen (0 t/m 11 jaar) en jongeren (12 t/m 17 jaar). Wanneer deze groepen aan dezelfde activiteit meedoen, kan deze diversiteit aan behoeftes tot botsingen leiden.

6.3.3 Verschillen toegang tot activiteiten buiten azc's

Uit het onderzoek blijkt dat niet elk kind gelijke toegang heeft tot activiteiten buiten azc's, zoals bijvoorbeeld zwemlessen. Het wel of niet hebben van een BSN-nummer en inschrijving bij de gemeente speelt hierbij een belangrijke rol. Op de gezinslocatie hebben veel bewoners geen BSN-nummer en/of staan veel bewoners niet ingeschreven bij de gemeente.

Corona is een belangrijke factor geweest in het beperkte aanbod aan externe activiteiten georganiseerd door gemeenten in 2020. Daarnaast speelt het gebrek aan centrale financiering van activiteiten die in de asielopvang worden aangeboden ook een rol. Hierdoor bestaat er geen structurele financiering voor sport, spel en creatieve activiteiten in de asielopvang van het COA.¹⁹

6.4 Aanbevelingen

6.4.1 Activiteiten

8. COA, TeamUp (Save the Children, UNICEF Nederland, War Child), Time4You (VluchtelingenWerk Nederland), Stichting de Vrolijkheid

Blijf, ondanks de coronabeperkingen, investeren in activiteiten voor alle kinderen (en pas deze aan op de coronamaatregelen).

¹⁹ Wel is er per locatie budget voor vrijetijdsbesteding en ook extra budget voor kinderactiviteiten.

9. **COA, TeamUp (Save the Children, UNICEF Nederland, War Child), de Vrolijkheid, Time4You (VluchtelingenWerk Nederland)**
Zorg voor verschillende activiteiten en mogelijkheden voor kinderen en jongeren. De behoeftes verschillen en deze worden niet altijd voldoende onderkend.
10. **COA & gemeenten**
Stimuleer en faciliteer activiteiten buiten de centra, waardoor kinderen en jongeren in contact komen met leeftijdsgenootjes met dezelfde interesses.
11. **Ministerie van J&V en gemeenten**
Zorg op basis van te verzamelen *best practices* voor betere facilitering van het gebruik van en toegang tot diensten en faciliteiten zoals activiteiten voor alle kinderen – ook kinderen zonder BSN-nummer.
12. **Ministerie van J&V**
Investeer in centrale financiering van landelijke activiteiten (TeamUp, de Vrolijkheid, Time4You). Dit is relevant voor de continuïteit en verduurzaming van het activiteitenaanbod van het COA in de asielopvang. Behoud deze in de toekomst.

7. Onderwijs (leefgebied 4)

Toegang, onderwijs in tijden van corona en ouderparticipatie

“Toegang tot internet is een basisbehoefte, zowel voor schoolwerk als sociale contacten.”

(beleidsmedewerker, VluchtelingenWerk Nederland)

7.1 De rechten van kinderen

In Nederland moeten alle kinderen tussen 5 en 18 jaar naar school totdat zij een startkwalificatie hebben behaald. Voor 5- tot 16-jarigen geldt de leerplicht en voor 16- tot 17-jarigen de kwalificatieplicht. Volgens artikel 14(2) van de EU Opvangrichtlijn 2013/33 moeten kinderen binnen drie maanden nadat zij hun asielerzoek hebben ingediend toegang krijgen tot onderwijs. Dit geldt ook voor speciaal onderwijs. Ook het Nederlandse beleid is erop gericht dit zo snel mogelijk te regelen. Kinderen hebben volgens artikel 28 en 29 van het VN-Kinderrechtenverdrag niet alleen recht op onderwijs, maar recht op goed onderwijs. De onderwijsdoelen van een school moeten gericht zijn op de zo volledig mogelijke ontplooiing van de persoonlijkheid, talenten en vermogens van elk kind.

7.2 Maar hoe gaat het in de praktijk?

Elk azc is gekoppeld aan een school voor nieuwkomersonderwijs waar de kinderen onder andere de Nederlandse taal leren. Soms is deze school op het terrein van het azc en anders gaan de kinderen in de buurt naar school. Kinderen tussen 12 en 18 jaar gaan na aankomst in Nederland eerst naar de Internationale Schakelklas (ISK).

7.3 Conclusies

7.3.1 Goede toegang tot onderwijs

Uit het onderzoek blijkt dat de toegang van de kinderen en jongeren tot het onderwijs goed is. Bijna alle kinderen gaan binnen drie maanden naar school en in veel gevallen gaat dit zelfs sneller. Kinderen en jongeren kunnen meestal binnen twee weken naar school. Incidenteel is de wachttijd langer dan de officiële richtlijn van maximaal drie maanden. Mede door corona is er dit jaar vaker sprake van langere wachttijden.

7.3.2 Moeizame doorstroom bij verhuizingen

Uit het onderzoek blijkt dat de overdracht van kinderen en jongeren tussen scholen bij verhuizingen niet altijd tot het gewenste resultaat (een soepele doorstart) leidt, hoewel er standaard sprake zou moeten zijn van een warme overdracht. In gevallen waar het onduidelijk is wanneer kinderen kunnen starten op een nieuwe school, zorgt dit voor onzekerheid.

7.3.3 Thuisonderwijs is ingewikkeld

Het afgelopen jaar volgden kinderen en jongeren vanwege de coronamaatregelen gedeeltelijk thuisonderwijs, net als andere kinderen en jongeren in Nederland. Tijdens de lockdown hadden de scholen voor nieuwkomersonderwijs

een uitzonderingspositie: zij mochten fysiek open blijven voor kwetsbare kinderen. Verschillende scholen hebben hier gehoor aan gegeven en zijn deels of volledig fysiek geopend geweest.

Thuisonderwijs, en de gevolgen ervan voor de gehele samenleving, is een veelbesproken onderwerp.²⁰ Ook vanuit een azc is thuisonderwijs ingewikkeld. Een CPK noemt het volgende: *“Ook voor hen [jongeren in azc’s] golden andere tijden en [ze] kregen [...] met name online les. Dit werkt niet altijd prettig als je met je hele familie op één kamer zit.”*

Kinderen en jongeren noemen het gebrek aan een rustige plek om te leren dan ook als een beperking. Een jongere zegt het volgende: *“I don’t have any privacy and don’t have a place to study.”* Al heeft het COA in het najaar van 2020 stappen ondernomen²¹ om schoolgaande kinderen en jongeren op gezette (school)tijden voorrang te geven op het internet, toch blijft de niet altijd goede wifi een veelgenoemde beperking. Zowel bewoners als CPK’s hebben dit als problematisch ervaren. Een jongere geeft bijvoorbeeld het volgende aan: *“Weak internet connection make it difficult to do my homework.”* Het COA heeft een wifi-taskforce geïnstalleerd die met de wifi-problemen aan de slag is gegaan.

7.3.4 Onvoldoende computerapparatuur beschikbaar voor schoolwerk

Tijdens de coronalockdown heeft het Ministerie van OCW een ruim budget vrijgemaakt om kwetsbare leerlingen van computerapparatuur te voorzien. De scholen konden dit aanvragen via SIVON.²² De meeste scholen hebben hier gebruik van gemaakt. Toch signaleren CPK’s in het huidige onderzoek dat er onvoldoende computerapparatuur beschikbaar is.²³ Dit is mogelijk beïnvloed door het feit dat de aanvraag voor computerapparatuur nog liep tijdens het onderzoek. Het COA geeft aan dat sommige scholen tijdens de eerste lockdown (maart 2020) nog geen aanvraag hadden ingediend, maar tijdens de tweede lockdown (december 2020) wel.²⁴ Ook uit de antwoorden van de staatssecretaris van Justitie & Veiligheid (8 maart 2021) met betrekking tot toegang tot computerapparatuur en wifi in de asielopvang bleek dat alle aanvragen van scholen voor extra computerapparatuur gehonoreerd zijn en dat de laatste materialen zo snel als mogelijk geleverd zouden worden.²⁵

Het is minder duidelijk hoe de toegang tot computerapparatuur buiten coronatijd geregeld is. Wel is bekend dat computerapparatuur meestal in bruikleen is. Dit betekent dat het proces rond de toegang tot computerapparatuur opnieuw geregeld moet worden wanneer een kind verhuist. Uit feedback van het COA blijkt dat toegang tot computerapparatuur buiten coronatijd verschilt per gemeente. Sommige gemeenten verstrekken een gratis laptop aan alle kinderen die de overgang naar de middelbare school maken (kinderen van ouders met een lager inkomen). Andere gemeenten verwijzen naar Stichting Leergeld.²⁶

7.3.5 De ouderparticipatie in het onderwijs is beperkt

Bewoners en COA-medewerkers geven aan dat actieve deelname van ouders aan activiteiten op school of met betrekking tot het onderwijs beperkt is. Mogelijke oorzaken hiervoor zijn de fysieke afstand van ouders tot de school en de beperkte taalvaardigheid. Een moeder noemt dat ze niet over voldoende middelen beschikt om de verder gelegen school van haar kind te bezoeken en dat zij hiervoor graag een reiskostenvergoeding zou aanvragen.

20 Zie voor meer informatie de corona-quickscan van de Werkgroep Kind in azc: <http://www.kind-in-azc.nl/nieuws/situatie-kinderen-in-azcs-zeer-zorgwekkend-door-tweede-lockdown/> (1 februari 2021).

21 Antwoord op vragen van het lid Groothuizen over de brief van werkgroep kind in AZC ‘Impact corona op kinderen in AZC’s’ <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2021Z02406&did=2021D09443>.

22 Antwoord op vragen van het lid Groothuizen over de brief van werkgroep kind in AZC ‘Impact corona op kinderen in AZC’s’ <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2021Z02406&did=2021D09443>.

23 Dit werd eerder signaleerd door de Werkgroep Kind in een quickscan onderzoek (februari 2021). <http://www.kind-in-azc.nl/nieuws/situatie-kinderen-in-azcs-zeer-zorgwekkend-door-tweede-lockdown/>.

24 Feedback COA op de eerste onderzoeksresultaten (8 april 2021).

25 Antwoord op vragen van het lid Groothuizen over de brief van werkgroep kind in AZC ‘Impact corona op kinderen in AZC’s’ <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2021Z02406&did=2021D09443>.

26 Feedback COA op de eerste onderzoeksresultaten (8 april 2021).

7.4 Aanbevelingen

7.4.1 Computerapparatuur

13. Ministerie van OCW

Zorg voor voldoende toegang tot computerapparatuur voor alle kinderen/jongeren. Zorg ook voor een centrale regeling om computerapparatuur aan te vragen buiten coronatijd, zodat een meer continue vorm van toegang tot computerapparatuur voor kinderen en jongeren gerealiseerd kan worden.

7.4.2 Toegang

14. COA, LOWAN, scholen, onderwijsinspectie

Continueer het monitoren van wachttijden voor onderwijs, zodat de incidenteel te lange wachttijd tijdigesignaleerd en opgepakt kan worden.

15. COA

Zorg ervoor dat kinderen toegang hebben tot een rustige omgeving met wifi waar zij hun huiswerk kunnen maken. Denk bijvoorbeeld aan het aanbieden van huiswerkuurtjes binnen het activiteiten aanbod.

16. Ministerie van OCW, LOWAN en de onderwijsinspectie

Benadruk het belang van warme overdracht en monitor actief of dit voldoende werkt. Wanneer dit niet voldoende werkt, kaart dit dan aan bij het COA en de Werkgroep Kind in azc.

7.4.3 Ouderparticipatie

17. Scholen, Ministerie van OCW en LOWAN

Betrek ouders vanaf de inschrijving actiever bij de educatie van het kind. Geef in eerste instantie aandacht aan ouderparticipatie wanneer de ouders op school komen voor de aanmelding van hun kind(eren). Onderzoek mogelijke belemmeringen en onderneem actie op bijbehorende oplossingen.

18. COA

Bevorder ouderparticipatie door ouders meermaals te informeren over de beschikbaarheid van een reiskostenvergoeding zodat zij de school van hun kinderen kunnen bezoeken.

8. Gezondheid (leefgebied 5)

Toegang, ervaring en regeling

“When we are sick we talk with COA, but it takes time to get medicine or [...] reach a dentist or doctor.” (kind)

8.1 De rechten van kinderen

Kinderen moeten gezond kunnen opgroeien en hebben recht op goede gezondheidszorg, zoals aangegeven in artikel 24 van het VN-Kinderrechtenverdrag. Als een kind ziek is, moet hij/zij behandeld kunnen worden. Ziekenhuizen en dokters moeten bereikbaar en toegankelijk zijn. De overheid moet kinderen en hun ouders goed informeren over gezondheid en voeding. Landen moeten elkaar helpen om te zorgen dat alle kinderen gezond blijven.

8.2 Maar hoe gaat het in de praktijk?

Er is geestelijke en lichamelijke gezondheidszorg beschikbaar op elke locatie en 100% dekking huisartsenzorg. Minimaal wekelijks, maar veelal is dagelijks zorg beschikbaar. Daarnaast is een 24/7 praktijklijn beschikbaar. Op elke opvanglocatie is een team Gezondheidszorg Asielzoekers (GZA) aanwezig en elk GZA-team heeft een Praktijkondersteuner Huisarts – Geestelijke Gezondheidszorg (POH-GGZ) lid. COA-medewerkers zetten veel in op verwachtingsmanagement onder meer in het kader van de gidsfunctie gezondheidszorg²⁷ en de voorlichtingen die de GGD geeft op locatie. Desondanks is toegang tot de juiste gezondheidszorg vaak nog beperkt door lange wachtlijsten en verhuizingen.

8.3 Conclusies

8.3.1 Toegang tot de juiste zorg beperkt door taalbarrières, verhuizingen en lange wachtlijsten

Hoewel door alle hulpverleners telefonische tolken ingezet kunnen worden, zijn er signalen dat taal een incidentele barrière kan vormen voor het verkrijgen van de juiste gezondheidszorg. Zowel bewoners van de asielzoekerscentra als CPK's signaleren dat de wachtlijsten voor gespecialiseerde zorg voor kinderen uit azc's in Nederland zeer lang zijn – een trend die op dit moment voor de meeste kinderen in Nederland geldt.

Vanuit het COA wordt veel gedaan om de continuïteit van gezondheidszorg te waarborgen. Er zijn bijvoorbeeld afspraken gemaakt over warme overdracht bij kinderen en over afronding van behandelingen in de tweedelijnszorg. Desalniettemin zijn er signalen dat dit niet altijd het gewenste effect heeft en dat de zorg soms onderbroken wordt.

Er zijn voornamelijk wachtlijsten voor doorverwijzingen rondom geestelijke gezondheidszorg. Geestelijke gezondheidszorg is van groot belang voor asielzoekers en vluchtelingen, aangezien zij meer kwetsbaar zijn voor het ontwikkelen van psychische klachten dan anderen.²⁸ Niet alleen de vaak traumatische situatie in het land van

²⁷ Dit betekent dat COA-medewerkers asielzoekers wegwijs maken in de organisatie van de gezondheidszorg in Nederland.

²⁸ Pharos. Infosheet: Asielzoekers, vluchtelingen, statushouders – Vroegsignalering psychische klachten en Protect vragen (2018), [Asielzoekers, vluchtelingen, statushouders - Vroegsignalering psychische klachten en Protect vragen](#) – Pharos

herkomst, maar ook integratieproblematiek, het gevoel ontheemd te zijn en langdurig verblijf in opvangcentra bij aankomst in Nederland zijn niet bevorderlijk voor hun welzijn.²⁹ De CPK benadrukt:

“Zelfs als een jongere zelf aangeeft hierbij [bij het omgaan met trauma's] geholpen te willen worden [...] de wachttijden verschrikkelijk lang [zijn] en de hulpverlening die ingezet wordt summier [is]. Een doorverwijzing via GZA lijkt haast onmogelijk en Nidos is onvoldoende op de hoogte welke wegen te bewandelen.”

Naast het ondernemen van actie op het terugdringen van de wachtlijsten en het beter doorverwijzen naar gepaste ggz, zijn andere vormen van psychosociale ondersteuning voor kinderen van uiterst belang. COA besteedt hier aandacht aan in de vorm van het preventieve GGZ-programma van GZA: Bamboe, met een eigen programma voor volwassenen, jongeren en kinderen.

8.3.2 Toegang tot jeugdhulptraject beperkt voor mensen zonder een BSN-nummer

Elke bewoner valt onder de Regeling Medische Zorg asielzoekers (RMA) en is verzekerd. Voor behandeltrajecten in curatieve zorg en volwassen GGZ wordt géén onderscheid gemaakt of iemand statushouder is of niet. Trajecten in jeugdhulp vallen niet onder de RMA, maar worden ingekocht/betaald door gemeenten. In principe moet elk jeugdhulptraject beschikbaar zijn voor kinderen met en zonder verblijfsvergunning. Sommige gemeenten (zoals Emmen met ook een gezinslocatie) werpen echter belemmeringen op voor kinderen zonder BSN en/of zonder verblijfsvergunning. In het onderzoek gaf een CPK bijvoorbeeld aan dat trajecten alleen voor statushouders opgezet kunnen worden en dat dit lang duurt vanwege uitdagingen rondom verzekeringen. Weinig gemeentes hanteren dit standpunt, maar het is wel een zorgpunt.

8.4 Aanbevelingen

19. Ministerie van J&V

Breng in kaart in welke situaties en in hoeveel procent van de gevallen taal een barrière kan vormen voor het verkrijgen van de juiste zorg en neem op basis daarvan maatregelen om dit te voorkomen.

20. Ministerie van VWS

Dring de wachttijden in de geestelijke gezondheidszorg terug.

21. Ministerie van J&V

Blijf verhuizingen beperken, specifiek voor kinderen/jongeren die psychische/fysieke zorg ontvangen.

22. Ministerie van J&V & zorgpartners

Benadruk het belang van warme overdracht in de zorg en monitor actief of dit voldoende werkt.

23. Ministeries van VWS & J&V

Zorg ervoor dat jeugdzorg onder het RMA valt en de toegang hiertoe dus niet locatie/status afhankelijk is.

24. COA, Nidos, GZA

Onderzoek welke aanvullende begeleiding voor jongeren en kinderen nodig is zodat kinderen beter in het zorgsysteem kunnen navigeren.

29 F. Kievits en M.T. Adriaanse, 'Groter aanbod van geestelijke gezondheidszorg voor asielzoekers en vluchtelingen (2002), Groter aanbod van geestelijke gezondheidszorg voor asielzoekers en vluchtelingen | Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde (ntvg.nl)

Foto: VluchtelingenWerk Nederland/TimeYou, Daniel van de Wetering

open!

?

deren en -jongeren,
nWerk

9. Veiligheid (leefgebied 6)

Zicht op kinderen, gevoel van (on)veiligheid, nazorg, veiligheids- en weerbaarheidstrainingen, en gezinslocatie-specifieke spanningen

9.1 De rechten van kinderen

Veiligheid is een basisvoorwaarde voor de ontwikkeling van een kind. Tegelijkertijd is er geen eenduidige definitie van veiligheid en is de ervaring ervan subjectief. Artikel 3(3) van het VN-Kinderrechtenverdrag verplicht de overheid om erop toe te zien dat voorzieningen voor kinderen voldoen aan de wettelijke eisen met betrekking tot veiligheid.

9.2 Maar hoe gaat het in de praktijk?

Het samen met een grote en diverse groep mensen in dezelfde locatie wonen, de ligging van de locatie, en (onderlinge) spanningen die tot uiting komen, kunnen gevoelens van onveiligheid oproepen. Daarnaast wordt in sommige gevallen de ontwikkeling van kinderen in gevaar gebracht door instabiele gezinssituaties, waar kindermishandeling en huiselijk geweld aan de orde zijn.

Op alle COA-locaties zijn aandachtsfunctionarissen voor de Meldcode Huiselijk Geweld & Kindermishandeling aangesteld. Zij hebben een vijfdaagse gecertificeerde leergang tot aandachtsfunctionaris voor de Meldcode afgerond. Zij houden kinderen in beeld door bewoners te bezoeken en contact te onderhouden met betrokken hulpverleners. Daarnaast ontvangen alle COA-medewerkers een training om huiselijk geweld en kindermishandeling te signaleren.

9.3 Conclusies

9.3.1 Grote opvanglocaties en corona bemoeilijken het opvangen van signalen

“Kinderen zijn op dit moment [door de coronabeperkingen] slechter in beeld bij het COA, waardoor we minder goed signalen kunnen oppakken vanuit de thuissituatie.” (CPK)

Ondanks de toenemende aandacht voor het multidisciplinair overleg, beter contact met externe hulpverlening en de signalerende rol van CPK's sinds de vorige monitor, signaleren twee CPK's dat kindermishandeling en huiselijk geweld in de asielopvang nog steeds voorkomen – al zijn hierover geen kwantitatieve data online te vinden.

Het COA geeft via diverse kanalen voorlichting aan ouders, jongeren en kinderen over de Meldcode Kindermishandeling en Huiselijk Geweld. Bijvoorbeeld via de informatiebrochure Welkom bij het COA en de huisregels (beschikbaar in diverse talen). Ook in de trainingen Kennis Nederlandse Maatschappij (KNM) en Wonen en Leven op COA Locatie (WLCL) wordt aandacht besteed aan het thema veiligheid. Deze trainingen zijn gericht op volwassenen. Voor de WLCL wordt momenteel een kindvriendelijke versie ontwikkeld.

Alle COA-medewerkers ontvangen een training om huiselijk geweld en kindermishandeling te kunnen signaleren. Signalen worden doorgezet naar de aandachtsfunctionaris van de Meldcode. Bij signalen van huiselijk geweld (de

signalen kunnen van iedere COA-medewerker afkomstig zijn) treedt het stappenplan van de Meldcode Kindermishandeling en Huiselijk Geweld in werking. Er wordt onder andere een gesprek aangegaan met de ouders en het slachtoffer van huiselijk geweld. Overeenkomstig met de Meldcode kan de aandachtsfunctionaris van de Meldcode een melding doen bij Veilig Thuis indien er sprake is van 'acute of structurele onveiligheid'.³⁰ Andersom kunnen kinderen en ouders bij iedere COA-medewerker terecht met signalen.

9.3.2 Ouders en kinderen voelen zich niet altijd veilig

In het onderzoek gaven tien CPK's aan te signaleren dat bewoners zich onveilig voelen. Ook gaven zeven bewoners (twee kinderen, twee jongeren en drie ouders) aan dat zij gevoelens van onveiligheid ervaren (in reactie op de vraag wat er minder goed gaat op locatie). De ervaringen hierin zijn divers. Er wordt bijvoorbeeld gerefereerd naar een gevoel van fysieke onveiligheid door gevechten op de locatie, maar ook ervaringen van sociale onveiligheid vanwege de gemêleerde woonsituatie.

De omschrijving die één van de kinderen geeft over een tekening die hij/zij gemaakt heeft geeft deze gevoelens weer: *"Boze mensen die niet willen dat we bij het plein spelen en ruzie zoeken. Veel mensen met sigaretten die boos worden."* Ook een jongere uit zijn zorgen over de veiligheid op locaties: *"Er is altijd iets [...] mannen vechten en [maken] ruzie [...]. De laatste keer [heeft] iemand met een mes iemand anders gestoken."*

Twee vaders en een moeder hebben aangegeven het samenwonen met alleenstaande mannen als problematisch te ervaren, onder andere omdat de mannen alcohol drinken, drugs gebruiken, prostituees uitnodigen in hun kamer, en meisjes aanraken in de gangen. Een van de jongeren vertelt: *"To live different people at the same house is quite difficult because some of them have children some of them do not have and all live at the same house."*

Tekening van een van de geïnterviewde kinderen in het azc.

30 <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huiselijk-geweld/meldcode>.

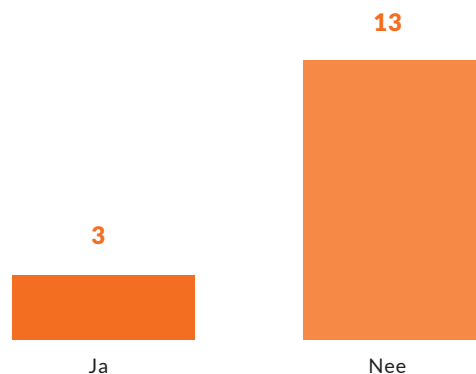
Ook blijkt uit de interviews met ouders en kinderen dat zij hun ideeën en zorgen vaak niet durven te uiten bij het COA. Uit de interviews blijkt niet wat de reden hiervoor is.

9.3.3 Relevante trainingen voor kinderen zijn beperkt

Het merendeel van de ondervraagde CPK's geeft aan dat slechts 0 tot 25% van de kinderen op locatie voorlichting heeft ontvangen over onderwerpen als brandveiligheid, geweld, seksualiteit, zwemveiligheid, verkeersveiligheid, alcohol en drugs, en mensenhandel. De veiligheidstrainingen worden aan ouders gegeven en op dit moment is een kindvriendelijke veiligheidstraining in ontwikkeling (Wonen en leven op een COA-locatie/WLCL) welke later in 2021 wordt geïmplementeerd. Vanwege de coronamaatregelen kunnen weerbaarheidstrainingen voor kinderen niet structureel worden aangeboden (zie figuur 2).

Figuur 2. Antwoorden CPK: organisatie weerbaarheidsactiviteiten

Worden er structureel weerbaarheidsactiviteiten georganiseerd?

9.3.4 Gezinslocatie-specifieke spanningen

In gezinslocaties ervaren kinderen en jongeren angst en spanning rondom mogelijke detentie en uitzetting van zichzelf en vriendjes. Een van de jongeren geeft bijvoorbeeld aan:

“Het is lastig dat er zomaar mensen en vrienden op een rare manier weggehaald worden uit het kamp. Alles wat er in de procedure gebeurt moet menselijker. Mensen die de procedure doorlopen moeten meer serieus genomen worden.”

Een ouder in een gezinslocatie noemt het volgende: *“My kids are scared because she sees a lot of policemen coming to the camp. We get a lot of transfer and my kids don't have a social life because of that.”*

Het is van belang om deze signalen op te pakken omdat kinderen ontwikkelschade oplopen als ze na gewenning en worteling in de Nederlandse samenleving alsnog uitgezet gaan worden. Het belang van deze kinderen en hun recht op een continue ontwikkeling worden hierdoor geschaad (art. 3 en art. 6 lid 2 van het VN-Kinderrechtenverdrag).³¹

³¹ Dr. M.E. Kalverboer, Drs. A.E. Zijlstra, De schade die kinderen oplopen als zij na langdurig verblijf in Nederland gedwongen worden uitgezet (april 2006).

9.4 Aanbevelingen

9.4.1 Gevoelens van onveiligheid

26. Ministerie van J&V

Inventariseer wat kinderen en ouders nodig hebben om zich veilig te voelen.

27. COA

Onderzoek samen met CPK's en aandachtsfunctionarissen van de Meldcode op welke locaties kinderen zich wel en op welke locaties kinderen zich niet veilig voelen. Deel geleerde lessen met alle locaties en pas het veiligheidsbeleid aan op de geleerde lessen.

28. COA

Implementeer weerbaarheidstrainingen op structurele wijze met alle kinderen en onderzoek of weerbaarheidstrainingen ook het gewenste effect hebben.

29. COA

Implementeer het momenteel in ontwikkeling zijnde voorlichtingsprogramma voor kinderen zo snel mogelijk in alle locaties.

30. Ministerie van J&V

Zorg voor een kindvriendelijke terugkeerprocedure, waarin het belang van het kind centraal staat. Voorkom spanningen en gevoelens van onveiligheid bij uitzettingen.

9.4.2 Kindermishandeling

31. COA en Veilig Thuis

Maak inzichtelijk hoe vaak kindermishandeling en huiselijk geweld voorkomen in de asielopvang. Maak inzichtelijk welke (preventieve) maatregelen er worden genomen en hoe deze worden afgestemd op de ernst van de situatie.

32. COA en scholen

Breng in kaart of het voor kinderen duidelijk is waar ze (vermoedens van) (kinder)mishandeling of zorgen hierover kunnen melden. Besteed daarbij ook aandacht aan de vraag of kinderen hun zorgen durven te melden en waar hun behoefte ligt.

33. COA, Pharos en Veilig Thuis

Kindermishandeling en huiselijk geweld blijven ondanks continue aandacht een probleem. Breng in kaart wat de *best practices* zijn rondom de aanpak van kindermishandeling in de asielopvang.

34. COA

Organiseer *outreach activiteiten* voor ouders, jongeren en kinderen gericht op voorlichting over toegang tot hulpverlening in het kader van welzijn, veiligheid en kindermishandeling.

35. COA

Behandel kindermishandeling als thema in het interdisciplinair overleg. Bespreek hier bijvoorbeeld hoe alle partijen op het centrum rondom het kind elkaar versterken in de signalering en aanpak.

Time4You is open! Kom je ook?

Time4You is dit plek voor AOC-kinderen en -jongeren,
georganiseerd door VluchtelingenWerk.

Wanneer
mag je zeggen
dat je vindt?

10. Kindvriendelijkheid informatievoorziening asielprocedure (leefgebied 7)

Informatie over de asielprocedure

10.1 De rechten van kinderen

Kinderen hebben volgens het IVRK recht op voor hen begrijpelijk informatie. Begrijpelijke informatie over de wereld om hen heen, maar zeker ook als het over zaken gaat die te maken hebben met zijn of haar leven. Voor kinderen in de opvang is het derhalve van belang dat zij informatie krijgen over de procedure waar zij zich in bevinden.

10.2 Maar hoe gaat het in de praktijk?

Van mei 2018 tot september 2020 hebben ongeveer 125 individuele voorlichtingssessies over de asielprocedure en kinderrechten aan asielzoekerskinderen plaatsgevonden, zowel op opvanglocaties als in (azc) scholen (VluchtelingenWerk). Op alle opvanglocaties is zo nodig aan ouders en kinderen door VluchtelingenWerk uitleg gegeven over het bestaan van mogelijke asielmotieven bij kinderen en volgens een ontwikkelde methodiek gesignaleerd of er sprake was van asielmotieven bij kinderen. Indien er sprake is van het bestaan van zelfstandige asielmotieven bij kinderen is er juridische ondersteuning geboden.

Box 2. Aantal en type aanpassingen in voorlichting om dit kindervriendelijker te maken na 2018

Kinderen 8 - 12 jaar:

Bestaand materiaal voor mei 2018: stripboek Diamanten van Mudada (over leven in azc) in heel veel talen, animatiefilm 'Op de Vlucht', Memory, Vignetten, Bordspel Leven in Nederland, Foto-bingo Leven in Nederland, Kinderrechtenpuzzel, Voorlichtershandleiding met methodiek/uitleg en training voor medewerkers.

Nieuw na mei 2018: vertalingen voor animatie 'Op de Vlucht' (Tigrinya en Arabisch), filmpje Kinderrechten (Nederlands, Tigrinya en Arabisch) met bijbehorend kaartspel, kleurplaten. Ook zijn er voor de wekelijkse Time4You's thema's ontwikkeld met informatie en spellen om met kinderen in gesprek te gaan en hen te informeren over hun toekomst inclusief een afscheidsboekje (bij terugkeer), maar ook thema's als Kindertelefoon, online veiligheid, omgaan met stress, School in Nederland, gezonde relaties, etc.

Jongeren 13 - 17 jaar:

Er was nog geen specifiek materiaal voor deze doelgroep vóór mei 2018. Jongeren werden geïnformeerd met hetzelfde materiaal als voor kinderen van 8 tot 12 jaar.

Nieuw na mei 2018: drie vlogs (Asielprocedure, Kinderrechten en Leven in de gemeente) alle drie in drie talen (Nederlands, Tigrinya en Arabisch) met bijbehorende PowerPoint, Fotodialoog en quiz. Dit alles met voorlichtershandleiding en bijbehorende methodiek/uitleg en training voor medewerkers.

De specifieke ZAMK (Zelfstandige Asielmotieven Meereizende Kinderen) folder in verschillende talen, waarin jongeren en ouders geïnformeerd worden over het bestaan van mogelijke asielmotieven bij kinderen/jongeren en waar ze dit moeten bespreken. Ook zijn er een **methodiek, handleidingen en scripts** over hoe dit met jongeren te bespreken en specifieke trainingen voor de medewerkers ontwikkeld.

10.3 Conclusies

10.3.1 Informatievoorziening over de algemene procedure

Er is veel materiaal beschikbaar voor informatievoorziening voor kinderen en jongeren rondom de algemene procedure.³² Voorlichtingen worden periodiek aan kinderen en jongeren aangeboden. Wanneer een kind langer woonachtig is in het centrum, is de kans groot dat deze eenzelfde voorlichting nogmaals aangeboden krijgt. De aanpak van VluchtelingenWerk Nederland is dat er vier voorlichtingen per jaar per subdoelgroep op locatie worden gegeven. Dat wil zeggen twee voorlichtingen Asiel en twee voorlichtingen Kinderrechten voor de 8- tot 12-jarigen per jaar per locatie én twee voorlichtingen Asiel en twee voorlichtingen Kinderrechten voor de 13- tot 17-jarigen per jaar per locatie. Hier was eind 2020 geen financiering meer voor beschikbaar, maar vanaf april 2021 is (tijdelijke) financiering weer beschikbaar en kan VluchtelingenWerk gaan opbouwen richting het gewenste aantal voorlichtingen.

10.3.2 Informatievoorziening rondom de eigen procedure

Informatievoorziening rondom de eigen procedure verloopt met name via de ouders. Een CPK geeft aan dat het niet genoeg is voor kinderen om alleen door de ouders te worden geïnformeerd, met name omdat "dit [...] eenzijdige informatie en gekleurd is."

Tijdens de wekelijkse Time4You's kunnen kinderen vragen stellen aan de vrijwilligers. Zij gaan echter niet zonder de ouders in op de specifieke asielprocedure. Ze kunnen wel ingaan op algemene zaken als wat 'gebeurt er als je asielverzoek wordt afgewezen', 'wie neemt er een besluit', etc.

10.3.3 De betrokkenheid van kinderen en jongeren verschilt

Kinderen zeggen in de interviews niks over de procedure en eventuele onduidelijkheid hierover. Jongeren krijgen van de procedure duidelijk al meer mee en benoemen dit verschillende keren als negatief punt. Onduidelijkheid in (en de lengte van) de procedure zorgt voor stress bij met name jongeren en ouders. Indirect krijgen kinderen natuurlijk wel de gevolgen mee van deze stress bij hun ouders en oudere broers/zussen of andere bewoners. Een ouder noemt bijvoorbeeld dat: *"The kids can't understand why it's taking long and why the houses they live in are different compared to Dutch kids in their school."* Jongeren worden soms actief betrokken bij de procedure (bijvoorbeeld als tolk) en hebben door dat hun ouders daar stress over hebben. Een ouder geeft aan dat dit anders moet: *"Zij zitten bij ouders en horen alles over procedure en het is niet goed. Kinderen zijn kinderen en moeten niet zo veel pijn hebben."* Naast de negatieve gevolgen voor het welzijn van kinderen kan de betrokkenheid van kinderen en jongeren bij de procedure van hun ouders ten koste gaan van hun scholing.

32 Solid Road heeft bijvoorbeeld de Toolkit 'De reis van de Kaketo' ontwikkeld die ingezet kan worden door professionals uit de migratieketen, hulpverleners en/of het onderwijs met het doel het gehele gezin, waaronder kinderen en jongeren, een stem te geven tijdens het terugkeerproces. Een ander voorbeeld is de IOM Toolkit 'Vrijwillige Terugkeer met Kinderen'. Deze Toolkit biedt enkele handvatten aan IOM-terugkeerbegeleiders en counselors om te helpen bij het voorbereiden van kinderen op terugkeer en om de interactie tussen ouders en kinderen rondom terugkeer beter te laten verlopen.

10.4 Aanbevelingen

36. VluchtelingenWerk Nederland

Start de voorlichtingen zo snel als mogelijk weer op, nadat deze vanwege gebrek aan financiering stil hebben gelegen. Evalueer na de voorlichting met de deelnemers of de informatie hen geholpen heeft.

37. VluchtelingenWerk Nederland

Ga in gesprek met de ouders om te achterhalen hoe zij ondersteund kunnen worden tijdens de asielprocedure, zonder dat dit op de schouders van hun kinderen terechtkomt.

38. COA & VluchtelingenWerk Nederland

Onderzoek op welke wijze kinderen met meer regelmaat op passende wijze meegenomen kunnen worden in de procedure.

39. COA, IND & VluchtelingenWerk

Ondersteun ouders in het geven van informatie aan hun kinderen (mits zij die ondersteuning ook willen en nodig hebben). Dit zou kunnen in de vorm van een flyer/infographic waarmee ouders vervolgens met hun kind in gesprek kunnen gaan over hun asielprocedure.

40. COA & IND

Probeer te voorkomen dat ouders hun kinderen vragen om te tolken tijdens lastige en vaak traumatische gesprekken met betrekking tot de asielprocedure.

11. Financiën (leefgebied 8)

11.1 De rechten van kinderen

Volgens artikel 26 van het IVRK heeft ieder kind recht op voorzieningen voor sociale zekerheid, een financiële bijdrage en zorg die de mensen geeft aan mensen als zij hulp en ondersteuning nodig hebben. Aangezien kinderen zijn inbegrepen in de gezinsbijstand heeft Nederland op dit artikel een voorbehoud gemaakt. Hun noodzakelijke bestaanskosten worden gerekend tot de bestaanskosten van de ouders.

11.2 Maar hoe gaat het in de praktijk?

Ouders en kinderen krijgen een wekelijkse financiële toelage van het COA dat bestaat uit zakgeld en eetgeld. De hoogte van het bedrag hangt onder meer af van de fase van de asielprocedure waarin de asielzoeker zich bevindt en de samenstelling van het gezin. Een onderdeel dat constant blijft ongeacht iemands leeftijd en de samenstelling van het gezin is de € 12,95 aan zakgeld, bedoeld voor de aanschaf van kleding, toiletartikelen en andere persoonlijke uitgaven. Alleen ouders en kinderen die nog wachten op de start van hun asielprocedure hebben geen recht op zakgeld. Door de grote achterstanden bij de IND kan deze periode oplopen tot meer dan een jaar. Het eetgeld is afhankelijk van leeftijd en de gezinssamenstelling. De bedragen voor het eetgeld zijn gebaseerd op normen van het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud).

11.3 Conclusies

11.3.1 Verhoging nodig van de wekelijkse financiële toelage

Ouders geven aan dankbaar te zijn voor de financiële toelage, al blijkt uit interviews niet of het genoeg is om kinderen voldoende te verzorgen en te kleden: *“Wij krijgen normaal weekgeld, kunnen het redden met dat geld. Het is niet veel, maar ik ben dankbaar.”* In tegenstelling tot het eetgeld dat jaarlijks wordt geïndexeerd, is het zakgeld al sinds 2011 niet verhoogd. Sommige ouders zijn dan ook van mening dat dit bedrag verhoogd zou moeten worden, met name omdat zij tijdens hun asielprocedure geen toegang hebben tot de arbeidsmarkt:

“Since we are not allowed to work, I think there should be some other money to other need such as transportation if the school is far, also at the beginning of the winter and summer to buy some clothes and needs.”

Uit feedback van de Werkgroep kind in azc op de resultaten van dit onderzoek bleek dat sommige kinderen in de winter van 2021 op hun slippers deelnamen aan buitenactiviteiten.

11.4 Aanbevelingen

41. Ministerie van J&V

Verhoog het zakgeldbedrag (al sinds tien jaar € 12,95 per week) zodat ouders hun kinderen voldoende kunnen kleden en verzorgen.

42. Ministerie van J&V

Zorg dat alle ouders en kinderen zakgeld krijgen, ook degene die nog wachten op de start van de asielprocedure.

12. Participatie (leefgebied 9)

Inspraakmogelijkheden en effectiviteit

“They had an idea to make one of the rooms into [an] indoors mini football salon. They even worked and saved their money to buy goals. In COA they laughed at their idea and refused the changes.” (kind)

12.1 De rechten van kinderen

Volgens artikel 12 tot 15 uit het VN-Kinderrechtenverdrag hebben kinderen het recht om te participeren en het recht gehoord te worden over zaken die hun leven beïnvloeden. Hun mening kan gaan over alle rechten die kinderen hebben. Dit is dan ook een belangrijk overkoepelend grondbeginsel van het IVRK.

Het recht op participatie hangt sterk samen met het belang van het kind. Volgens artikel 3 van het VN-kinderrechtenverdrag moet het belang van het kind altijd vooropstaan bij alle te nemen beslissingen. Zonder rekening te houden met de mening en wensen van het kind, is het moeilijk om daadwerkelijk beslissingen te nemen die in zijn of haar belang zijn. Daarnaast raakt het recht op participatie het recht van kinderen om te geloven wat zij willen en daarvoor uit te komen. En het recht om samen te komen en zich te verenigen. Dit geldt op individueel en collectief niveau, bijvoorbeeld bij het opzetten van een jongerenraad.

12.2 Maar hoe gaat het in de praktijk?

In principe is elke COA-medewerker een mogelijk aanspreekpunt voor bewoners. Ook is er op sommige locaties voor specifieke kwetsbare doelgroepen een aanspreekpunt aangewezen. Het is niet duidelijk in welke mate dit ook voor kinderen gebeurt. Formele inspraakmogelijkheden voor kinderen en jongeren zijn echter beperkt. Slecht op enkele locaties is een jeugdraad aanwezig. Eén CPK gaf aan dat er een jongerenraad is en veertien CPK's geven aan dat die er niet zijn.

12.3 Conclusies

12.3.1 Aan wie kinderen hun stem kunnen laten horen is onduidelijk

Kinderen hebben geen duidelijke route voor inspraak op de locaties. Zoals genoemd fungeren in theorie alle COA-medewerkers als aanspreekpunt. Wel geeft een ervaringsdeskundig onderzoeker aan dat de drempel om zorgen en ideeën te bespreken met COA-medewerkers erg hoog ligt voor bewoners en met name kinderen:

*“Er is een info-balie [...] waar bewoners terecht kunnen.
Je wacht in een lange rij [waardoor] de rest van de rij mee kan luisteren. [...] Via de infobalie gaan kinderen hun zorgen niet delen.”*

Een kind geeft ook aan dat hij/zij een suggestie ter verbetering had, maar toch gekozen heeft dit niet bij de receptie te vertellen met als toelichting het volgende: *“She thought her ideas might take too long and decided not to tell them to anyone.”*

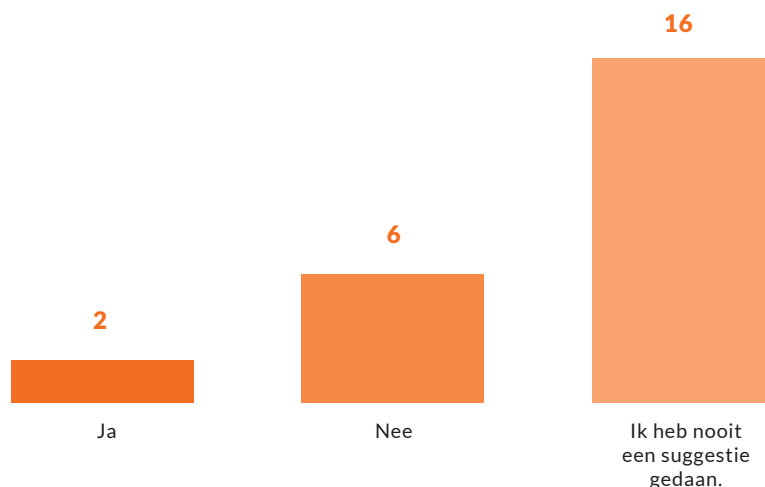
Naast COA-medewerkers zijn voor kinderen en jongeren medebewoners, en met name hun moeder, dan ook een belangrijk aanspreekpunt om ideeën voor veranderingen binnen de locatie mee te delen. Een van de kinderen vertelt over een vriendje: *“He spends more time at home and discuss issues with his friends and his parents mostly, not COA.”*

12.3.2 Kinderen en jongeren voelen zich niet altijd serieus genomen

Slechts een beperkt aantal kinderen en jongeren geeft aan hun ideeën te delen met COA-medewerkers. Onder de kinderen en jongeren die hun ideeën wel gedeeld hebben, voelt een aanzienlijk deel zich niet altijd serieus genomen. Slechts twee van de jongeren waarmee gesproken is binnen het onderzoek geven aan dat hun inbreng effectief is geweest (zie figuur 3). Twee jongeren zeggen dat er iets gedaan is met wat zij aangaven, maar dat de uitkomsten erg beperkt zijn. Eén van hen geeft het volgende aan: *“Nothing, they only said they will discuss it, but there are no solutions afterwards.”* Uit de interviews met ouders blijkt dat zij makkelijker en beter dan kinderen en jongeren contact maken met COA-medewerkers om wensen of problemen door te geven.

Figuur 3. Is de inbreng van jongeren effectief?

Zijn er veranderingen aangebracht door de suggesties die je hebt gedaan?

12.4 Aanbevelingen

43. COA

Maak aan kinderen en jongeren expliciet duidelijk waar zij met hun zorgen en ideeën terecht kunnen en nodig hen hiertoe actief uit.

44. COA

Installeer jeugdleden op elke locatie waar kinderen en jongeren wonen, zodat het perspectief van kinderen en jongeren continu meegenomen kan worden in besluiten.

45. COA

Zorg dat de ideeën van bewoners (ook kinderen en jongeren) meer gehoord worden en dat ze zich serieus genomen voelen door COA-medewerkers. Als een idee niet kan: leg dan goed uit waarom niet.

Foto: TeamUp, Michael Lessurun

13. Verdiepend inzicht in specifieke thematiek: interviews met contactpersonen kind (CPK)

In overleg met de Werkgroep Kind in azc en het COA is besloten om voor deze monitor een verdiepend onderzoek te doen naar de aanwezigheid en de rol van contactpersonen kind (CPK) in de asielopvang. CPK's zijn aanspreekpunt voor de coördinatie van alle werkzaamheden rondom kinderen op de locatie. Daarom vormt een verdiepend inzicht in de ervaringen van CPK's een goed startpunt voor het verder verbeteren van de leefomstandigheden van kinderen in de asielopvang. Om deze reden zijn wij uitgekomen op de volgende hoofdvraag voor dit verdiepende onderdeel van de monitor:

In hoeverre hebben COA-medewerkers die fungeren als CPK voldoende mogelijkheden (middelen, steun, handelingskader) om hun rol ten dienste van kinderen op locatie in te vullen?

Tijdens het vorige onderzoek is een aantal aanbevelingen gedaan met betrekking tot het verhelderen van de rol en functieomschrijving van CPK's, aangezien deze rol destijds nog minder verankerd was binnen alle locaties. Anders dan bij de leefgebieden kan er daardoor geen trend afgeleid worden uit dit verdiepende onderzoek naar CPK's. Dit hoofdstuk zal daardoor inzicht geven in de ervaringen van CPK's, geleerde lessen en op basis daarvan worden aanbevelingen geformuleerd.

Box 3. Hoe omschrijft het COA de rol van een CPK?

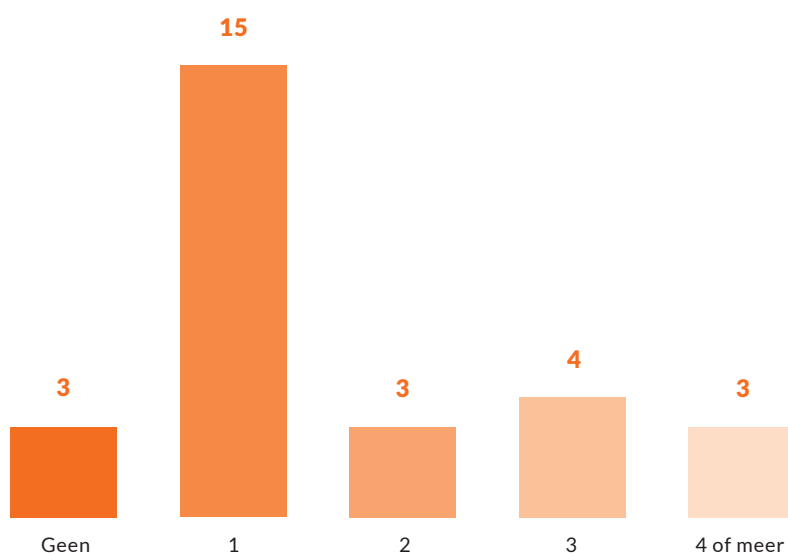
- Rol van 0,5 FTE – niet alle activiteiten rondom kinderen vallen onder deze FTE.
- Rol is meestal verdeeld over twee personen.
- Coördinatie van alle werkzaamheden rondom het welzijn en de veiligheid van kinderen op locatie.
- Signaleren van kwesties rondom de veiligheid van kinderen, inclusief doorverwijzing naar externe hulpverlening (dit geldt voor alle COA-medewerkers).
- Eerste aanspreekpunt externe samenwerking.
- Organisatie interdisciplinair kinderoverleg (samenwerkingsoverleg tussen COA en externe partners verbonden aan de locatie (bijv. TeamUp, VluchtelingenWerk Nederland (Time4You), de Vrolijkheid, school).
- Signalen doorzetten naar multidisciplinair overleg (afstemmingsoverleg over zorg- en begeleiding gerelateerde vraagstukken tussen COA en diverse zorgketenpartners om zo tot een afgestemde integrale benadering te komen).
- Samenstellen activiteiten aanbod (en speelzaal) voor kinderen.

- Periodieke inventarisatie van de behoeftes van ouders en kinderen met betrekking tot het activiteiten- en voorlichtingsaanbod. Zo kan waar nodig het aanbod worden bijgesteld en zo goed mogelijk aansluiten bij de behoeftes van ouders en kinderen.
- Verantwoordelijk voor de voorlichting van kinderen omtrent gevaren (brandveiligheid, zwemveiligheid, verkeersveiligheid).
- Bijwonen van beleidsbijeenkomsten voor CPK's (2x per jaar). Beleidsbijeenkomsten zijn beleidsupdates waarin zaken besproken worden vanuit zowel beleidskant als uitvoeringskant en waarbij externe sprekers (zoals TeamUp, VluchtelingenWerk Nederland/Time4You, de Vrolijkheid en It's my child) worden uitgenodigd om verdieping te bieden op actuele onderwerpen (bv. ouder-empowerment).

13.1 Vertegenwoordiging CPK's in de asielopvang

Het COA beschikt over een e-maillijst voor de communicatie met CPK's. Op de e-maillijst is elke locatie vertegenwoordigd. Volgens het COA zijn niet alle COA-medewerkers ermee bekend dat er voor de rol van CPK 0,5 FTE beschikbaar is. Hoewel de rol van CPK meestal door één persoon wordt ingevuld (figuur 4), is de rol ook regelmatig over meerdere personen verdeeld, zeker bij grotere locaties. In het specifiek geven zeven van de ondervraagde CPK's aan dat drie of meer personen deze rol vervullen (figuur 4). CPK's geven dan ook aan dat het niet haalbaar is om deze rol bij één persoon te beleggen, al gebeurt dit in de praktijk wel. Er wordt niet precies bijgehouden hoeveel tijd er aan de rol van CPK wordt besteed.

Figuur 4. Aantal personen met wie de CPK-rol gedeeld wordt.

33 De contactpersonen kinderen begeleiden ook volwassenen, niet alleen kinderen of jongeren. Er is een specifieke opleidingseis voor alle COA-medewerkers, welke niet alleen gericht is op jongeren maar op begeleiding van asielzoekers in het algemeen. Medewerkers op een azc verdelen de taken en rollen naar gelang expertise, interesse en mogelijkheden.

13.2 Opleiding en ervaring CPK's

Er bestaat geen specifiek opleidingstraject of training bij het COA voor CPK's, omdat de CPK een rol betreft en geen functie. 62% van de CPK's hebben een achtergrond in maatschappelijk werk of sociaalpedagogische hulpverlening en is daarmee opgeleid om problemen rondom het welzijn van kinderen en jongeren te signaleren.³³ Wel worden er door het COA centrale beleidsbijeenkomsten voor CPK's georganiseerd, die over het algemeen als nuttig worden ervaren. Tijdens deze bijeenkomsten wordt ingezoomd op een specifiek onderwerp, worden kennis en ervaring uitgewisseld en nieuwe ideeën opgedaan. 45% van de CPK's geeft aan deel te nemen aan deze bijeenkomsten, 27,5% neemt niet deel en de andere 27,5% heeft geen antwoord ingevuld.³⁴

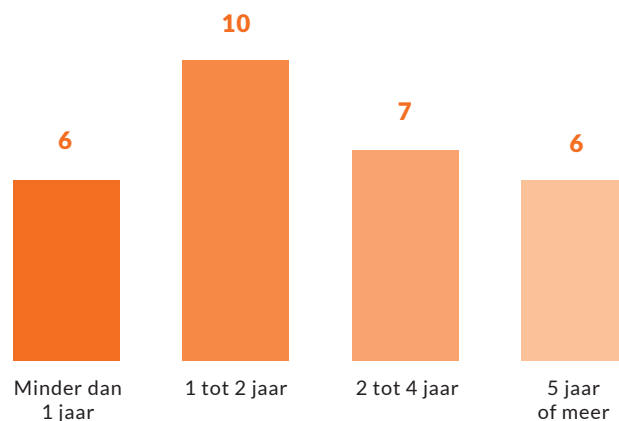
Daarnaast bestaan er interdisciplinaire kinderoverleggen (zie box 3). Uit twee *sensemaking-sessies* met Avance, de Werkgroep en het COA kwam naar voren dat de interdisciplinaire overleggen niet op elke locatie worden georganiseerd, deels door corona, maar deels ook afhankelijk van de locatie, omdat het geen verplichting is en het nut en de noodzaak hiervan niet altijd duidelijk is bij de CPK. (De externe partners hebben er namelijk in de afgelopen jaren op aangedrongen dit te organiseren.)

Figuur 5. Interdisciplinair kinderoverleg

5 CPK's geven aan dat er in 2020 interdisciplinaire overleggen zijn georganiseerd (tussen 6 en 20 keer).
Alle 5 CPK's geven aan dat deze nuttig waren ('een beetje' tot 'zeer').
12 CPK's geven aan dat er in 2020 geen interdisciplinaire overleggen zijn georganiseerd.
Niet alle CPK's zijn op de hoogte van het bestaan van de interdisciplinaire overleggen.

Onderstaande figuur toont het gemiddeld aantal jaar dat COA-medewerkers werkzaam zijn in de rol van CPK. De meeste COA-medewerkers hebben één tot twee jaar werkervaring in hun rol als CPK.

Figuur 6. Aantal jaar in CPK-rol werkzaam

³⁴ Er is niet uitgevraagd waarom zij (nog) niet deelnemen. COA geeft aan dat het ook kan zijn dat iemand nieuw is in deze rol (bijvoorbeeld door overplaatsing naar ander centrum of door sluiting – gemeenten zijn hier leidend in). Wanneer COA-medewerkers verplaatsen wijzigen ook de taken. Daarom zijn er ook beperkte mogelijkheden voor deskundigheidsbevordering.

Onderstaande figuur biedt inzicht in de typen samenwerkingen tussen CPK's en externe partners, zoals een samenwerking met een lokaal zwembad voor het aanbieden van zwemlessen.

Figuur 7. Voorbeelden van type externe samenwerkingen

13.3 Inzichten

13.3.1 Rol

Er is een beleidskader en een uitvoeringskader beschikbaar met richtlijnen voor de uitvoering van de rol CPK. Maar er bestaat geen eenduidig proces voor hoe de rol moet worden vormgegeven, waardoor de rolverdeling en exacte invulling verschillen per locatie. Er is eigen ruimte om de rol vorm te geven en er kan maatwerk geboden worden. Het COA-intranet biedt een ruim aanbod aan voorbeelden, *best practices* en handleidingen. Tot slot geven de beleidsbijeenkomsten handvatten voor de begeleiding van kinderen (en hun ouders).

Alle COA-medewerkers, en zo ook een CPK, hebben een signalerende rol op het gebied van welzijn en veiligheid en functioneren als aanspreekpunt voor ouders en kinderen. Met betrekking tot de rol van CPK wordt vanuit het COA centraal meegegeven dat zij verantwoordelijk zijn voor de coördinatie van het activiteitenaanbod op locatie en een 'overall view' hebben op het welzijn en de veiligheid van kinderen. Toch zijn CPK's niet de specialist op het gebied van welzijn en veiligheid, daarvoor heeft het COA aandachtsfunctionarissen Huiselijk Geweld en Kindermishandeling aangesteld.

13.3.2 Bekendheid bij COA

Uit dit onderzoek blijkt dat het voor CPK's en andere COA-medewerkers niet altijd duidelijk is wat de rol van CPK precies inhoudt. Vijf van de ondervraagde CPK's zijn het oneens met de stelling dat collega's goed op de hoogte zijn over de rol van de CPK (figuur 8). Daarnaast volgt uit de interviews met CPK's dat het voor locatiemanagers niet altijd duidelijk is dat de rol van CPK een vast onderdeel van het COA-aanbod is in de asielopvang.

Figuur 8. Stelling: mijn collega's zijn goed op de hoogte over de rol van de CPK

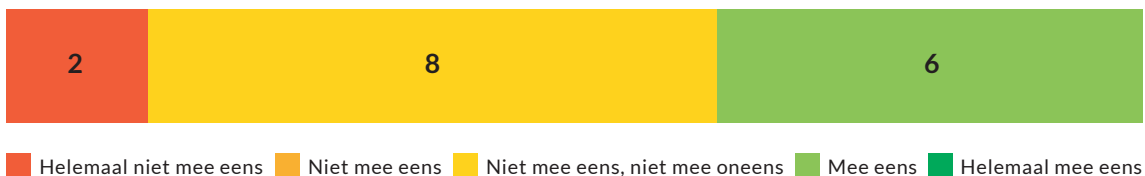
13.3.3 Ondersteuning en ruimte

“Wij zouden fulltime met het onderwerp bezig kunnen zijn als we alle zaken 100% goed geregeld willen krijgen.”

Zes CPK's voelen zich voldoende gesteund in hun rol tegenover twee CPK's die zich niet gesteund voelen en acht CPK's die zich deels wel en deels niet gesteund voelen (figuur 9). Dertien CPK's hebben geen antwoord gegeven op de vraag of zij voldoende steun krijgen vanuit collega's om hun rol goed uit te voeren. Negen CPK's geven aan onvoldoende tijd te hebben om hun rol goed uit te voeren (figuur 10). Dit gebrek aan tijd wordt met name toegeschreven aan een hoge werkdruk vanwege oplopende wachttijden bij de IND en corona.

Ook blijkt het voor CPK's in de praktijk niet altijd mogelijk om een activiteitenaanbod vorm te geven vanwege de wisselingen tussen locaties: *“Omdat ik afgelopen jaar op drie verschillende locaties heb gewerkt, was het niet mogelijk om iets op te starten.”* Het is daarom lastig om de effectiviteit van de rol van de CPK te meten.

Figuur 9. Stelling: er is voldoende steun van collega's om mijn rol als CPK goed uit te voeren

Figuur 10. Stelling: Ik heb voldoende tijd om mijn rol als CPK goed uit te voeren

13.4 Aanbevelingen

Rol

46. COA

Onderzoek en identificeer succesfactoren en succesvolle aanpakken van CPK's. Denk aan: Het effect van de doorstroom van medewerkers en de verdeling van de rol van CPK over meerdere medewerkers.

47. COA

Pas op basis van *best practices* de invulling van en randvoorwaarden voor de rol van CPK aan, met aandacht voor de verschillen in het geboden maatwerk op lokaal niveau. Denk aan:

- Een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden wanneer de rol wordt gedeeld door meerdere personen.
- De mate waarin de CPK aanspreekpunt is voor ouders en kinderen om zowel zorgen met betrekking tot veiligheid als creatieve ideeën te kunnen uiten. Overweeg eventueel de aanstelling van een externe vertrouwenspersoon of wijs een CPK aan als vertrouwenspersoon met alle waarborgen van dien.

Ondersteuning en ruimte

48. Gemeenten

Beperk het sluiten van COA-locaties, zodat COA-medewerkers minder vaak door hoeven te stromen naar een andere locatie en van start moeten in een nieuwe functie met een nieuw takenpakket. Dit bemoeilijkt de deskundigheidsbevordering binnen het COA.

49. COA

Onderzoek op welke wijze er meer tijd beschikbaar gemaakt kan worden voor de uitvoering van de CPK-rol.

50. COA

Inventariseer bij CPK's aan wat voor training/opleiding specifiek behoefte is en zorg voor verdere ontwikkeling van een trainingsaanbod om (nieuwe) CPK's verdere handvatten te bieden voor het invullen van de rol (o.a. op basis van de uitkomsten onder 0.1 en 0.2). Zorg voor regelmatige herhaling en updates.

51. COA

Informeer CPK's en betrokken externe partijen centraal over het bestaan van interdisciplinaire overleggen en investeer nog meer in *peer2peer* uitwisselingsmogelijkheden en andere manieren om *best practices* te delen.

52. COA & Werkgroep Kind in azc

De Werkgroep Kind in azc kan ondersteuning bieden bij nieuwe trainingsonderdelen die bijdragen aan het verduidelijken van de rol van CPK, zoals bijvoorbeeld een trainingsonderdeel over kinderrechten voor (nieuwe) CPK's.

Dit rapport is mede mogelijk gemaakt door:

Defence for Children
Save the Children
Stichting de Vrolijkheid
UNICEF Nederland
VluchtelingenWerk Nederland
War Child

**Wilt u meer informatie, neem dan contact op via info@kind-in-azc.nl.
De onderzoeksopzet is ook als pdf beschikbaar en kan worden opgevraagd via
info@kind-in-azc.nl**